

près de Beuyukdéré (*loc. class.*), où il fut découvert par DE JANKA; au plateau d'Arab-euldurène (entre Sariyer et Zékériékeuy); bois, à côté de Kilidj-boumar: forêt de Belgrade (autour du grand «Bend» E. — Au sommet de Yakadjik-dagh; sur le mont Karli-dagh (près de Béicos); forêt d'Alemdagh (*aux environs de Tache-délène*) A. (à suivre).

Magyarország Kőkörcsinei. (*Pulsatillae Regni-hungarici.*)

Irta: } Dr. Simonkai Lajos (Budapest).
Von: }

A *Kőkörcsin* (Libadöglesztő, Tyúketető), vagyis a *Pulsatilla* TOURNF. inst. t. 148 (1700). génuszt újabban is, régebben is, nem egy búvár összevonta a *Pápics*, vagyis az *Anemone* TOURNF. inst. t. 147. génusszal, *Anemone* L. név alatt. LINNE régebbi *Genera plantarum*-jaiban, így pl. a könyvtáramban is meglevő II. javított kiadásban (1742) még két külön génusznak ítéli és jellegzi az *Anemone* TOURNF. és *Pulsatilla* TOURNF. génuszokat; de korszakalkotó művében, a *Species plantarum*-ban 1753-ban, már összevonja a TOURNF. megkülönböztette két génuszt, *Anemone* L. génusz név alatt. A vezető systematikai germán műben, az ENGLER és PRANTL szerkesztette: «Die natürlichen Pflanzenfamilien» címűben (1891-ben) PRANTL is az összevonás mellé áll és az *Anemone* L.-t felosztja két algénuszra, u. m. az *Euanemone* PRANTL és a *Pulsatilla* (TOURNF.) PRANTL algénuszokra. Nézetem szerint a PRANTL-féle *Euanemone* névadás teljesen fölösleges: mert az *Euanemone* PRANTL. semmi más egyéb, mint *Anemone* TOURNF. (1700): LINNE gen. (1742) Nro. 550. Ha már meg kell különböztetnem egymástól az *Euanemone* PRANTL és a *Pulsatilla* (TOURNF.) PRANTL algénuszokat: akkor én a történeti hűségnek és a nagy botanikus elődeink tiszteletéhez tartozó prioritásnak megfelelően, inkább megmaradok az *Anemone* TOURNF. és a *Pulsatilla* TOURNF. génusznevek mellett.

Az ASCHERSON PÁL tiszteletére 1904-ben, Berlinben megjelent «Festschrift»-ben AUGUST VON HAYEK bécsi jeles orvos és kiváló botanikus, széleskörű és beható tanulmányra valló cikket írt e címen: «Kritische Uebersicht über die *Anemone*-Arten aus der Section *Campanaria* ENDL. etc.». Ebben a cikkében beszámolni igyekszik az összes ösmeretes *Pulsatilla*-fajokról, jelezvén egy-szersmind azok növényföldrajzi terjedés körét. Beszámolni igyekszik ezért Magyarország *Pulsatilla*-iról is, a mi sok tekintetben sikerült is neki: mert például az *Anemone vernalis* L. (*Pulsatilla vernalis* MILL.) terjedés körét pontosan kiszabván, hallgatag, mellőzéssel, kitörlendőknek ítéli azokat az irodalmi adatokat, a melyek az *Anemone vernalis* L. magyarországi honosságát is erősítették. És valóban tévedésen alapúl a BAUMGARTEN adata a Bucsecsről,

mert nem a *Pulsatilla vernalis* MILL., hanem a *Pulsatilla australis* (HEUFF.) terem ott; tévedésen alapul a REUSS adata is. mert az Alacsony-Tátrán nem terem *Pulsatilla vernalis* MILL., hanem igenis bőven terem a *Pulsatilla styriaca* (PRITZ) [*P. slavica* REUSS.]. Ha ebben a kérdésben teljesen egyetértek is HAYEK szaktársammal, több más kérdésben mégsem értek egyet! Így például az *Anemone Wolfgangianá*t, a mely hazánkban eddig ismeretlen, föltétlenül a *Anemone patens* alá helyeztem volna *subspecies*-nek, mint az *Anemone patens* keskeny levélsallangú változatát. Nem lehetetlen, hogy ott a galicziai és bukovinai határvidéken nálunk is megtalálják, ezt a keskeny levélsallangú *Anemone patens*-t. Azután másodszor azt sem értem, hogy az *Anemone styriaca* (PRITZEL) növényfajt miért különbözteti a vele synonym *Anemone slavica* REUSS (1853)-tól, s ez utóbbit miért külön fajszaám alatt: holott én tipusos példányok nyomán állítom, hogy az eredeti lelőhelyekről származó *Anemone slavica* REUSS semmiben sem különbözik a styriai tipusos *Anemone styriaca* (PRITZ) (1891) növényfajtól. Hátha az *Anemone slavica* REUSS (1853) semmi egyebet nem jelent, mint *Anemone styriaca* (PRITZEL rev. anem. in Linnaea 1841, p. 575) növényfajt: akkor az elsőbb kutatónak prioritási érvényt fog majd szerezni a floristika. és ezt a jelzett növényfajunkat, a melynek szűk terjedésköre «Steiermarkra, Nyugati és Központi Kárpátainkra» terjed, *Anemone*. vagy pedig *Pulsatilla styriaca* (PRITZEL) néven fogja ezentúl méltatni.

Még több megjegyzésem is volna HAYEK szaktársam tudományos munkájára, de ezek közül csupán a következőket iktatom még ide. HAYEK, nevezett értekezése 475-ik lapján ekként ír: «*Anemone patens* $\times$ *montana*. — Dieser Combination scheint der Beschreibung nach, *Anemone Jankae* F. SCHULTZ (1856) zu entsprechen». — E szerint a Mezőségen, névszerint Kolozsvárt, az Elővölgyben tavaly felfedezett valódi *Pulsatilla montana* $\times$ *patens*, nem volna egyéb, mint a Mezőségről közlött *Anemone Jankae* F. SCHULTZ. Amde ez nem így van és tévednénk, ha HAYEK vélekedése után indulnánk. Az *Anemone Jankae* F. SCHULTZ nem egyéb, mint a Mezőségen bőven termő *Anemone montana* HOPPE azon alakja, a melynek tőlevelein az első rendű és másod rendű sallangok szabályos számban és szárnyaltságban teljesen ki vannak fejlődve, de a harmad rendű ezimpáknak nyoma sincs, helyettük azonban úgy az első, mint a másod rendű sallangok valamivel szélesebbek, mint a tipusos és harmadiziglen bevagdalt levelű példányokéi. JANKA (in Linn. XXX. 550) ezt az egyszerűbb levélbeszabdalást úgy fejezte ki, hogy azt mondja: «*Anemone Jankae* F. SCHULTZ . . . uil nisi *varietas*, quamvis insignis, foliis multo minus dissectis». De minek a varietásául tekinti e növényt JANKA? Az *Anemone montana* varietásául, a melyet az *Anemone pratensis* L. alakváltozatának tekint, mondván, hogy az *Anemone montana* «Lusus, apud nos vulgare (t. i. pratensem) inter vulgatissimus.» Az

Anemone Jankae eredeti lelőhelye «Szent Gothárd» a Mezőségen. Nekem Kolozsvár mezőségeiről vannak példányaim, a melyeket maga JANKA is *Anemone Jankae*-nak tartott. Az 1880-as években a JANKA gyűjteményében nem volt példány az ő eredeti *Anemone Jankae*-jából, de volt egy rajz, melyet korábbi kérésemre készített. Volt egy rajz, a mely egy tölével primitív képét ábrázolja és a mely most DR. DEGEN ÁRPÁD gyűjteményében van. Ez a rajz és az én tanuságom arról, hogy JANKA az én kolozsvári *Anemone Jankae* F. SCHULTZ példányaimat látván, azok meghatározását helyeselte; valamint helyeselte JANKA azt is, hogy összevontam Erdély flórája helyesbitésében az ő róla elnevezett *Anemone Jankae*-t a *Pulsatilla montana*, illetőleg *Pulsatilla nigricans*-sal: elegendő blzonyíték arra, hogy kijelenthessem azt, hogy én az *Anemone Jankae* F. SCHULTZ-ot biztosan ösmerem, sőt meg is van az több példányban a gyűjteményemben; kijelenthessem azt is, hogy az *Anemone Jankae* F. SCHULTZ érdekes alakváltozat ugyan és hogy ha neve immár nem volna, akadhatna még olyan botanikus, a ki tudományos nevet adna neki: de semmiesetre sem félvér-faj és semmiesetre sem a *Pulsatilla montana* $\times$ *patens* combinationnak megfelelő hybrid növényfaj.

A *Pulsatilla montana* $\times$ *patens* SIMK. a scientia amabilisnek még oly zsenge gyermeke, a mely sem kellő *kettős szavú névre* nincs megkeresztelve, sem pedig tudományosan eddig nincs jellegezve, nincs leírva, nincs lerajzolva sehol. Hazánk flórájának ezt az új zsengejét *Pulsatilla Gayeri* SIMK. névre fogom én itt megkeresztelni, leírni és legrokonabb társaival szemben jellegezni. De mielőtt ezt tehetném, magyarázattal tartozom az iránt, miért vontam én össze Erdély flórája helyesbitésében a régibb erdélyi auctorok *Anemone pratensis*-ét, majd a későbbiek *Anemone montana* ját, a *Pulsatilla nigricans* STÖRK név alá. Azért vontam annak idején, 1884—1886 táján, az erdélyi *Anemone montana*-t, a melyről megjegyeztem «est solum varietas. *P. nigricantis*, sepalis intus dilutius tinetis nec atris», a *Pulsatilla nigricans* STÖRK név alá; mert már BAUMGARTEN is így vélekedett, így nevezte: és annak idején annyira hatott reám BAUMGARTEN e felfogása, hogy alaposabb vizsgálatokra nem méltattam az ügyet, de meg időm sem volt reá. Csak 1891-ben, a mikor ismét budapesti lakos lettem és Budapest vidékén az igazi *Pulsatilla nigricans*-t újra megfigyeltem és összehasonlítottam a bánági és erdélyi, e név alá sorolt növénypéldányaimmal, vettem észre: hogy hiba volt tőlem 1886-ban e délkeleti hazai *Pulsatillánkat* a *Pulsatilla nigricans* STÖRK név alá gyűrüöm. Hiba volt, mert bebizonyosodott előttem, hogy a *Pulsatilla nigricans* STÖRK egy oly szubtilis fajváltozat, a melynek terjedésköre *Niederösterreich*-nél kezdődik, azután tovább terjeszkedik a Középduna mentén, nevezetesen annak pannoniai részén, majd véget ér a Duna-Tisza közén. Hiba volt, mert bebizonyosodtam arról is, hogy azok a növények, a melyeket én «Erdély flórájának a helyesbitésében»

a *Pulsatilla nigricans* STÖRK név alá csömöszöltem, nem tartoznak egyszerűen az *Anemone montana* HOPPE név alá, a mely szintén egy igen szubtilis fajváltozatot jelez: vagyis nem helyeselhető, hogy HAYEK az én erdélyi *Pulsatilla nigricans*-omat egyszerű synonymul az *Anemone montana* HOPPE alá vonja; mert azok két szubtilis fajváltozat körébe tartoznak. Ezek egyike a *Pulsatilla montana* (HOPPE), a mely honos Biharban (Nagyvárad), Arad-megyében (Világos, Muszka), a Mezőségen és innen le Déváig, Csopéig, Erzsébetvárosig; a másika a *Pulsatilla australis* (HEUFF.) (*P. balkana* VELEN: HAYEK), a mely előtűnik már Toroczko völgy-katlanának verőfényes mészkőhegyein, majd bőven kifejtí diszét Brassó hegyvidékén egész a Kőhavasig és a Bucsecsig; megvan Nagyszében környékein is, és jellemző a Bánság déldunai vidékére Orsovától Báziasig, Grebenáczig, Oraviczáig és Versecz várhegyéig, Belgrád mellől is megvan gyűjteményemben.

GÁYER GYULA, egykori egyetemi tanítványom, aki jogtudományi munkássága közepett most is időt szakít magának arra, hogy lelkes és szemes botanikusunknak mutassa be magát, a múlt év dereka táján 2 fő gyönyörűen praeparált természetes, leveles *Pulsatilla* példányt küldött nekem. Azt írta hozzá, hogy Kolozsvárt és a Mezőség kezdetén az *Előrőlgyben* szedte és hogy azt Kolozsvár botanikusai *Anemone Jankae*-nak tartják a HAYEK műve nyomán. Válaszom ilyes értelmű volt a GÁYER küldeményére: «Kedves Öcsém! az Ön küldötte *Anemone* nem *Anemone Jankae* F. SCHULTZ. A mit Ön nekem küldött, az új dolog lesz a tudományra, ha Ön nekem e növényt virágzó állapotban is megküldi. Újnak kell tartanom azért, mert az *Anemone Jankae*-t ösmerem, és ahhoz az Ön küldötte példánynak semmi köze; de újnak kell tartanom tudományos szempontból azért is, mert az Ön küldötte növény-példány kétségtelenül a *Pulsatilla montana* $\times$ *patens* hybridjének felel meg. Ösmerjük eddig a *Pulsatilla nigricans* $\times$ *patens* combinationnak megfelelő hybridfajt, a mely a *Pulsatilla nigricans* STÖRK előfordulása táján terem, elsősorban Csehországban, és a melynek *Pulsatilla Hackelii* POHL (1815) a tudományos neve: de a *Pulsatilla montana* $\times$ *patens*-nek megfelelő hybridet eddig nem ösmerjük, — annak még nincs kellő tudományos neve. Az Ön növénye nem lehet *Pulsatilla Hackelii* POHL, mert Kolozsvár mezőségein a *P. nigricans*-t a *P. montana* helyettesíti, a mely ott vegyest terem a *P. patens*-sel: ezért ez a kolozsvári növény megkülönböztetendő a cseh *Pulsatilla Hackelii*-től. A különböztetés forrásai pedig az olyan szubtilis hybridek közt, a melyek telivér fajai közt is csupán a terjedéskör, meg a virág alkotásának és színének apró különbségei teszik a különböztetés kritériumát, nem lehetnek egyebek, mint a virágos *Pulsatilla Hackelii* POHL és a virágos *Pulsatilla montana* $\times$ *patens* közt meglátható különbségek.» GÁYER GYULA f. é. április 19-én bőséges példányokban küldte meg nekem azt a *Pal-*

satilla montana $\times$ *patens*-t virágosan, a melyet pontosan az *Elővölgy* azon helyén szedett, a honnan a tavalyi termékes példányai valók. Innen van, hogy e czikket most irom; innen van, hogy a *Pulsatilla montana* $\times$ *patens*-t — *Pulsatilla Gáyeri* SIMK. néven vezetem be a botanikai irodalomba. Rövid leírását és a *Pulsatilla Hackelii*-től eltérő jellegeit jelezze ím a következő latin diagnosis:

Pulsatilla Gáyeri (*montana* $\times$ *patens*) SIMK. Foliorum basilarium sectionibus primariis bi-paribus, cum apicali impari desinentibus; sectiones horum secundari ovato-cuneati laciniis sat late lanceolato-linearibus praeditis, nonnullis apice bifidis. Scapus albo villosus viridis, circiter 7—9 centim. altus; involucrium in floris basi copiose albo-villosum, e laciniis anguste linearibus acuminatis, margine longe villosis compositum. Florum sepala pulchre lilacina, late-lanceolata acutata. Habitat inter *Pulsatillam montanam* et *Pulsatillam patentem* in campis collium graminosis ad oppidum *Kolozsvár* (Hungariae), nempe in valle «*Elővölgy*». Detexit, mihiq; misit clar. JULIUS GÁYER. Proxima *Pulsatillae Hackelii* POHL. Folia basilaria Stirpis huius Pohlianae e *Pulsatilla nigricante* et *P. patente* hybridae, ab nostrae *Pulsatilla Gáyeri* (*montana* $\times$ *patens*) SIMK. vix. aut nequaquam differunt. Sed stirps Pohliana a nostra stirpe transsilvanica evidenter differunt: involucri laciniis evidenter latioribus. minusque villosis; item sepalis florum atro-violaceis (non exacte violaceis). latioribus et apice obtusis.

Midőn ezek után hazánk *Pulsatilláiról*, noha csak enumeratio alakjában beszámolni törekszem, hogy fajaik közé beilleszthessem a *Pulsatilla Gáyeri*t is; fajaikat mindenekelőtt három főcsoportba kell sorakoztatnom. Az egyik csoportba tartoznak azok a nagyobb virágú Kőkörörsineink, a melyeket HAYEK *Anemone Pulsatilla* L. gyűjtőnév alatt foglalt össze: ezeket én a «*Nagyobb Kőkörörsinek*» [*Pulsatillae majores*] csoportjába sorolom. A másik csoportba tartoznak azok a kisebb virágú Kőkörörsineink, a melyeket HAYEK *Anemone pratensis* L. gyűjtőnév alá helyezett: ezeket én a «*Kisebb Kőkörörsinek*» [*Pulsatillae minores*] csoportjába helyezem. A harmadik csoportba tartoznak a hybrid-fajok, vagyis a félvér-fajok, a melyeket HAYEK munkája függelékében sorol fel, de a melyek a két előbb jelzett csoport közé illesztendőek: ezeket én ezért a «*Félvér Kőkörörsinek*» [*Pulsatillae majori* $\times$ *minores*] csoportjában a két előbb említett csoport között fogom felsorolni (p. 178. old.).

Die Gattung *Pulsatilla* TOURN. Inst. (1700) t. 148 wurde sowol in neuerer als auch schon in früheren Zeiten von einigen Forschern mit der Gattung *Anemone* TOURN. Inst. t. 147, vereinigt und unter dem Namen *Anemone* L. zusammengefasst.

LINNÉ hat zwar selbst in seinen älteren *Genera plantarum* (z. B. in der II. Ausg. 1742) die Gattungen *Anemone* TOURN. und *Pulsatilla* TOURN. als gesonderte Gattungen behandelt, aber in seinem epochalen Werke, den *Species plantarum* (1753) finden

wir sie schon unter dem Namen *Anemone* L. zu einer Gattung vereinigt.

In dem jetzt führenden, deutschen systematischen Werke, in ENGLER'S «Natürl. Pflanzenfamilien» hat sich (1891) auch PRANTL, der Bearbeiter der *Ranunculaceen* für die Vereinigung dieser beiden Gattungen ausgesprochen, und hat die vereinigte Gattung *Anemone* sodann in zwei Untergattungen, nämlich *Euanemone* PRANTL und *Pulsatilla* (TOURN.) PRANTL geteilt. Meiner Ansicht nach war die Benennung *Euanemone* vollkommen überflüssig, denn sie deckt sich mit *Anemone* TOURN. (1700) LIN. gen. (1742) Nro 550., wenn also *Euanemone* PRANTL. von *Pulsatilla* (TOURN.) PRANTL. als Untergattung getrennt werden soll, so bin ich als Anhänger historischer Treue und Respectives gegenüber unseren grossen botan. Vorgänger in Sachen der Priorität für die Beibehaltung der Gattungsamen *Anemone* TOURN. und *Pulsatilla* TOURN.

In der 1904 in Berlin erschienenen Festschrift zu PAUL ASCHERSON'S 70. Geburtstage hat der ausgezeichnete Wiener Arzt und namhafte Botaniker DR. AUGUST VON HAYEK unter dem Titel «Kritische Übersicht über die *Anemone*-Arten aus der Section *Campanaria* ENDL. etc.» eine von umsichtiger und gründlicher Forschung bezeugende Arbeit veröffentlicht. In dieser Arbeit wird nebst Angabe der geographischen Verbreitung, über sämtliche bisher bekannt gewordenen *Pulsatilla*-Arten Bericht erstattet, selbstverständlich sind in dieser Arbeit auch die ungarischen *Pulsatilla* Arten kritisch gesichtet worden, und diese kritische Sichtung muss ich in vielen Beziehungen als richtig anerkennen: so werden z. B. durch genaue Feststellung des Verbreitungsbezirkes der *Anemone vernalis* L. (*Pulsatilla vernalis* MILL.) die Angaben ihres Vorkommens in Ungarn stillschweigend dementiert und tatsächlich beruhen sie insgesamt auf irrtümlicher Bestimmung. Die Angabe BAUMGARTEN'S vom Buesecs bezieht sich auf *P. australis* (HEUFF.), jene von REUSS von der niederen Tátra auf *P. styriaca* (PRITZ) (*P. slavica* REUSS).

Wenn ich nun in dieser Frage mit unserem Collegen HAYEK auch vollkommen einverstanden bin, so kann ich ihm doch nicht in jedem Punkte beipflichten.

Ich hätte z. B. die in unserem Lande allerdings noch nicht nachgewiesene *Anemone Wolfgangiana* unbedingt als schmalzipfelige Form der *A. patens* als Subspecies untergeordnet. Übrigens ist es nicht ausgeschlossen, dass diese schmalzipfelige *A. patens* im galizischen oder bukovinensischen Grenzgebiete Ungarns noch aufgefunden wird.

Zweitens ist es mir unerklärlich, warum *Anemone styriaca* (PRITZEL) als Art von ihrem Synonym *A. slavica* REUSS (1853) abgetrennt und mit besonderer Nummer angeführt wird. Ich kann nach Untersuchung von typischen, von den Originalstandorten

herstammenden Exemplaren behaupten, dass sich *A. slavica* REUSS von *A. styriaca* (PRITZEL 1841) in nichts unterscheidet. Wenn nun *A. slavica* REUSS mit *A. styriaca* PRITZEL (Revis. Anem. in Linnaea 1841, p. 575) zusammenfällt, so hat die Floristik mit dem Verdienste des ersten Entdeckers zu rechnen und die Art, welche den engen Verbreitungsbezirk: Steiermark westliche und Central-Karpathen besitzt, mit dem Namen *Pulsatilla styriaca* (PRITZEL) zu bezeichnen. Ich hätte noch einige Bemerkungen über die Arbeit meines Collegen HAYEK zu machen, will aber von diesen hier nur folgende veröffentlichen.

Auf Seite 475 der a. Arbeit schreibt HAYEK: «*Anemone patens* $\times$ *montana* — Dieser Combination scheint der Beschreibung nach *Anemone Jankae* F. SCHULTZ (1856) zu entsprechen».

Nach diesem Ausspruch wäre die in der Mezöség u. zw. im Tale Elövölgy bei Kolozsvár v. GAYER entdeckte, der Combination *montana* $\times$ *patens* tatsächlich entsprechende Hybride nichts anderes, als die von der Mezöség publicierte *A. Jankae* F. SCHULTZ. Doch dem ist nicht so, und wir würden, wenn wir hierin HAYEK folgen würden, einem Irrtume verfallen.

Anemone Jankae F. SCHULTZ ist nämlich nichts anderes, als eine Form der in der Mezöség häufigen *Anemone montana* HOPPE, bei welcher die Abschnitte erster und zweiter Ordnung der Grundblätter in regelmässiger Zahl und Fiederung vollkommen entwickelt sind, bei welcher aber die Abschnitte dritter Ordnung fehlen, statt dessen aber sowol die Abschnitte erster als auch jene zweiter Ordnung etwas breiter sind, als die der typischen Form, welche an den Grundblättern auch noch Abschnitte dritter Ordnung aufweist. JANKA (Linn. XXX. p. 550) hat sich über diese Form mit weniger getheilten Blättern folgenderweise geäußert: «*Anemonae Jankae* F. SCHULTZ . . . nil nisi varietas, quamvis insignis, foliis multo minus dissectis». Als Varietät welcher Art hat er sie nun betrachtet? Als Varietät der *Anemone montana*, welche er für eine Spielart der *A. pratensis* L. hielt, indem er sagt, dass *A. montana* «*Lusus apud nos — vulgarem (i. e. pratensem) inter, vulgatissimus*». Der Originalstandort der *A. Jankae* ist Szent-Gothárd in der Mezöség. Ich besitze Exemplare von den Heuwiesen bei Kolozsvár, welche JANKA selbst für *A. Jankae* gehalten hat. In den achtziger Jahren hat Janka keine Exemplare der *A. Jankae* mehr in seinem Herbar besessen; doch hatte er auf mein früher an ihn gestelltes Ersuchen hin eine Zeichnung angefertigt, welche in primitiver Weise den Blattzuschnitt des Grundblattes darstellt, diese befindet sich nunmehr im Besitze des Herrn DR. A. v. DEGEN. Diese Zeichnung und die Tatsache, dass JANKA meine kolozsvärer Exemplare der *A. Jankae* auf Grund von Autopsie für richtig erklärt hat, dass er ferner die von mir in meiner Enumeration vorgenommene Vereinigung der *A. Jankae* mit *P. montana* resp. *P. nigricans* für richtig befunden hat, recht-

fertigen meine Behauptung, dass ich *A. Jankae* F. SCHULTZ gut kenne, dass ich sie auch in meinem Herbare in mehreren Exemplaren besitze, und dass *A. Jankae* wol eine interessante Form ist, die, wenn sie noch keinen Namen hätte, von einem Botaniker füglich mit einem wissenschaftlichen Namen belegt werden könnte, dass sie aber keineswegs hybriden Ursprunges ist, und gewiss nicht der Combination *Pulsatilla montana* $\times$ *patens* entspricht.

Pulsatilla montana $\times$ *patens* SIMK. ist nun ein Neuling der scientia amabilis, welcher bisher sowol eines entsprechenden binären Namens, als auch einer Beschreibung u. Abbildung entbehrt hat. Diesen Neuling unserer Flora will ich nun hier mit dem Namen *Pulsatilla Gayeri* SIMK. belegen, beschreiben und gegenüber seiner nächsten Verwandten charakterisieren.

Bevor ich aber dies tue, bin ich eine Erklärung schuldig, weshalb ich in meiner Enumer. Transylv. die *Anemone pratensis* der älteren und *Anemone montana* der neueren siebenbürgischen Autoren unter dem Namen *Pulsatilla nigricans* STÖRK zusammengefasst habe. Ich habe letztere in den Jahren 1884–86 mit den Worten «est solum varietas *P. nigricantis*, sepalis intus dilutius tinctis nec atris» zu *P. nigricans* STÖRK gezogen noch unter dem Eindrucke des BAUMGARTEN'schen Werkes; BAUMGARTEN hat die siebenbürg. Pflanze eben auch so genannt, und ich habe die von ihm angewendete Bezeichnung ohne weitere Untersuchung übernommen; zu einer solchen war mir damals übrigens auch keine Gelegenheit geboten. Erst als ich im Jahre 1891, wieder nach Budapest zurückgekehrt, Gelegenheit hatte, hier die echte *P. nigricans* neuerdings beobachten und mit der banater u. siebenbürgischen Pflanze vergleichen zu können, wurde es mir klar, dass das Zusammenziehen unserer südöstlichen *Pulsatilla* mit *P. nigricans* ein Fehler war; es wurde mir klar, dass *P. nigricans* STÖRK eine subtile Species sei, deren Verbreitungsbezirk in Niederösterreich beginnt und sich von dort über das Gebiet des mittleren Laufes der Donau namentlich dem panonischen Teile desselben bis zum Donau-Theiss Interamnal-Gebiet erstreckt; endlich wurde es mir klar, dass jene Pflanzen, welche ich in meiner Enumeration unter dem Namen *P. nigricans* zusammengefasst habe, nicht alle zu der ebenfalls subtilen Species *Anemone montana* HOPPE gehören, sondern dass sie zwei subtilen Arten angehören; somit kann ich auch HAYEK nicht beipflichten, wenn er meine siebenbürgische *P. nigricans* einfach als Synonym zu *A. montana* HOPPE stellt. Meine unter diesem Namen zusammengefassten Exemplare gehören nämlich teils zu *P. montana* (HOPPE), welche vom Comitatus Bihar (Nagyvárad) über das Com. Arad (Világos, Muszka), die Mezöség und von dort über Déva-Csopea bis Erzsébetváros verbreitet ist, teils aber zu *P. australis* (HEUFF.) (*P. balkana* VELEN., HAYEK), welche schon an den sonnigen Kalkbergen des torockó-er Talkessels auftritt, sich dann im Berglande um Brassó bis zur Piatra Mare und

zum Buces voll entfaltet, auch noch um Nagyszeben vorkommt und endlich einen charakteristischen Bestandteil der Banater Flora im Gebiete der unteren Donau von Băziás bis Orsova, ferner bei Grebenáč, Oravicza und Versecz (Schlossberg) bildet. Ich besitze sie auch aus der Umgebung von Belgrad.

Herr GYULA GÁYER, einer meiner ehemaligen Universitäts-hörer, der sich auch während seiner jetzt betriebenen juridischen Studien Zeit nimmt, auf dem Gebiete der Botanik Lobenswertes zu leisten, sandte mir voriges Jahr 2 prächtig praeparierte Frucht-exemplare einer *Pulsatilla* welche er am Rande der Mezőség im Tale Elővölgy bei Kolozsvár gesammelt hatte; er schrieb mir, dass sie von den kolozsvärer Botanikern auf Grund der HAYEK'schen Arbeit für *Anemone Jankae* gehalten werde. Ich klärte ihn auf, dass seine Pflanze keineswegs *A. Jankae* F. SCHULTZ, sondern unzweifelhaft ein der Combination *Puls. montana* $\times$ *patens* entsprechender Bastard sei; dass zwar ein Bastard *P. nigricans* $\times$ *patens*, dessen binärer Name *P. Hackelii* POHL (1815) ist, bekannt sei, dass aber die kolozsvärer Pflanze dieser Combination unmöglich entsprechen könne, da dort *P. nigricans* vollends durch *P. montana* substituiert sei, welche dort mit *P. patens* zusammen vorkomme; dass also der gesandte Bastard bisher keinen wissenschaftlichen Namen habe; dass aber bei Unterscheidung so subtiler Hybriden, bei welchen ausser den gesonderten Verbreitungs-bezirken der vermutlichen vicariierenden Stammarten nur die Form und Farbe der Blüte, im vorliegenden Falle also die Unterschiede gegenüber den Blüten von *P. Hackelii* ausschlaggebend sein können, vor einer endgültigen Entscheidung der Frage unbedingt auch Blütenexemplare untersucht werden müssten. Diese hat mir nun Herr GÁYER heuer im April von jener Stelle des Tales Elővölgy, wo er sie v. J. in Frucht gesammelt hatte, in reichlichen Exemplaren mitgeteilt. So bin ich nun in der Lage, auf Seite 173 des ungarischen Textes die kurze Beschreibung nebst Differentialdiagnose gegenüber *P. Hackelii* geben zu können.

Um nun eine Uebersicht über die ungarischen *Pulsatillen*, wenn auch nur in Form einer Enumeration bieten, und in diese die *P. Gáyeri* einschalten zu können, muss ich unsere Arten vorerst in drei Gruppen teilen. In die erste «*Pulsatillae majores*» gehören jene grossblütigen Arten, welche HAYEK unter dem Sammelnamen *Anemone pulsatilla* L. zusammengefasst hat, in die zweite gehören die kleinblütigen Arten, welche HAYEK als «*Anemone pratensis* L.» zusammenfasst («*Pulsatillae minores*»); die Gruppe der Bastarde, welche HAYEK im Anhang seiner Arbeit aufzählt, welche aber eigentlich zwischen die zwei anderen als *Pulsatillae majores* $\times$ *minores* einzuschalten sind, schalte ich in der auf Seite 179 gegebenen Uebersicht in die Mitte ein.

a) Pulsatillae majores. — Nagjobb Kőköröcsinek.

1. *Pulsatilla patens* (L. sub *Anemone*) Mill. *Kiterjedő Kőköröcsin*. [*P. vernalis* ERCSEI tord. 87, non MILL. *P. pseudopatens* SCHUR! 4. *P. patens* v. *obtusiloba* SCHUR ö. b. z. X. 252].

Keleteuropai növény, a mely nálunk csupán Középerdély szénamezőin, napos füves dombjain terem (SIMK. erd. flor. 40). GÁYER GYULA küldött nekem Kolozsvár szénamezőiről egy példányt, a mely valami bántalom miatt idétlenül, két virágot fejlesztett ki az involucrium tövéből. Ez a forma: *gemini-flora* GÁYER. Floribus ex eodem involucro gemini ortis, — sed me iudice solum morbose, monstrose ortis.

Eine osteuropäische Art, welche bei uns nur auf den Heuwiesen des mittleren Siebenbürgens auf sonnigen, grasigen Hügeln vorkommt (SIMK. Enum. 407). Herr G. GÁYER hat mir von den Kolozsvärer Heuwiesen ein Exemplar gesandt, welches irgend einer Ursache wegen innerhalb des Involucrum's abnorm zweiblütig war.

2. *Pulsatilla styriaca* [Pritzel rev. anem. in Linnaea 1841 p. 575 pro var.]. *Stajer Kőköröcsin*.

[*Anemone patens* WAHLENB. fl. carp. (1814) 165, et Auct. poster. Carpatorum. *Pulsatilla slavica* REUSS. Kvet. slov. 1853 p. 5. *P. vernalis* REUSS. l. c. *Anemone Wahlenbergii* SZONTAGH in verh. z. b. g. XIII. (1863) 1082. *Anemone patens* SCHLOSS-VUK. 157. *A. Halleri* et *A. patens* HAZSL. füv. (1872), 163, nec aliorum].

Styriából lett legelsőbben ismeretes, azonban nálunk is közönséges Trencsén, Turóc, Árva, Liptó, Zólyom, Hont, Gömör, Sáros és Szepes megyék napos, füves mészkőhegyein. Kétségtelen, hogy a SCHLOSS-VUK. idézett növénye az *Ivanščica*-ról is ide tartozik. [Ocurrit hinc-inde f) *tardiflora*. mense julio florens!]

Ist zuerst aus Steiermark bekannt geworden, doch auch bei uns verbreitet. Sie wächst auf sonnigen Kalkbergen der Comitate Trencsén, Turóc, Árva, Liptó, Zólyom, Hont, Gömör, Sáros und Szepes. Die von SCHLOSS. u. VUKOT. citierte Angabe von der *Ivanščica* gehört zweifellos hierher.

3. *Pulsatilla grandis* Wenderoth (1831). — *Nagy Kőköröcsin*. [*Anemone Halleri* γ. *auricoma* PRITZEL rev. anem. in Linnaea 1841 p. 576. — *P. grandis* f) *argyrothrix* WIESB. exs! — *Anemone pulsatilla* Auct. multorum. — non L.: stirps nam *Anemonis pulsatillae* L. ex *Westrogothia* (Flora Göteborg), quam EDVARD RÖHDE legit, a nostra stirpe, equidem a stirpe *tyrolensi* «foliis basilaribus multo angustius sectis» evidenter differt. *Pulsatilla grandis* habet folia late lanceolata tripinnatin secta, et involucrum sub flore suo magno, — hirsutissimum, saepissime ex albo in aurescentem vergentem.]

Kötve hinném, hogy a *Pulsatilla grandis* WENDER. terjedés körét HAYEK helyesen ítélte meg. Tudomásom szerint e faj a *Középduna* mellékének növénye. Nyugat felé elterjed Bécsig, a bécsi- és morva-mezőig; délre Budapesttől számítva a távolságokat — mert itt Budapest környékén van igazán itthon — ösmerem Kalocsáig; keletre pedig ösmerem a Nyírség homokos erdeiig (Nyíregyháza! Debreczen!) Alig hiszem, hogy e jelzett területen túl messze terjednék a honossága: az pedig lehetetlen, hogy «Salzburg, Nordtirol, Südbayern, Harz (HAYEK l. c. 462) is hazája legyen. Erdélyben sem terem, mert *Erd. flor.* p. 40 *Pulsatilla grandisa* = *Pulsatilla australis* (HEUFF.); azonképen Szudrusslandban sem lehet bent-szülött.

[Occurrit hinc-inde f. *tardiflora* (*P. tarda* SÁNDOR herb.) in mensibus augusti — usque octobri florens (Budapest!); item occurrit hinc-inde quam forma rara) *albiflorens*. (Budapest!)]

b) Pulsatillae majori × minores. — *Félvér Kököresinek.*

4. Pulsatilla Gáyeri (montana × patens) **Simk.** — *Gáyer Kököresinje.*

Nálunk eddig csak Kolozsvárt az Elővölgyben szedte GÁYER GYULA és barátjai. Lehet egyebütt is megelik a Mezőségen. Hogy az a növény, a melyet HAYEK l. c. p. 475 az *Anemone patens* × *montana* alatt említ, mondván: «Ferner sah ich hierher gehörige Pflanzen aus Kiew im Herbar Petersburg», a *Pulsatilla Gáyeri* SIMK.-nak felel-e meg vagy nem, azt én nem tudhatom, mert a *petersburgi* herbáriumban levő

Ich glaube, dass HAYEK den Verbreitungsbezirk der *P. grandis* kaum richtig umschrieben hat. Meines Wissens ist es eine Pflanze der mittleren Donauländer, welche westlich bis Wien u. Mähren, südlich über Budapest bis Kalocsa, östlich bis Nyíregyháza und Debreczen vorkommt. Ich glaube kaum, dass sie dieses Areal weit überschreitet, und bezweifle ihr Vorkommen in «Salzburg, Nordtirol, Südbayern und dem Harze» (HAYEK l. c. 462). In Siebenbürgen kommt sie nicht mehr vor, denn die *P. grandis* meiner Enum. p. 40 ist = *P. australis* (HEUFF.); auch kann sie in Sudrussland nicht heimisch sein.

Bei uns nur bei Koozsvár, wo sie von G. GAYER und seinen Freunden gesammelt worden ist. Wahrscheinlich wird sie aber auch an anderen Stellen der Mezőség gefunden werden. Ob die Pflanze, welche HAYEK a. a. O. p. 475 als *A. patens* × *montana* erwähnt und zu der er bemerkt: «Ferner sah ich hierher gehörige Pflanzen aus Kiew im Herbar Petersburg» der *P. Gayeri* entspricht oder nicht, weiss ich nicht,

kiewi növénypéldányt nem láttam. Lehetséges, hogy ide tartozik; de HAYEK nem látván tökéletes példányokat, azokat le nem írhatta, csak gondolatot fűzte hozzájuk.

weil ich das erwähnte Kiewer Exemplar nicht gesehen habe. Es ist möglich, dass es hierher gehört, doch dürfte HAYEK keine vollst. Exemplare gesehen haben und die Pflanze auch deshalb nicht beschrieben, sondern nur die Bemerkung hinzugefügt haben.

5. *Pulsatilla mixta* Halácsy in Ö. B. Z. 1879 p. 217. — *Keverék Kőköresin*.

[*Anemone grandis* × *nigricans* HAYEK l. c. 474.]

Lelőhelye eddig csak Niederösterreich volt, de hát bizony a *Pulsatilla grandis* és *Pulsatilla nigricans* terjedés körén belül megterem az nálunk is. Budapest vidékén a Farkashegyről, a budaörsi és a csiki-hegyek dolomit lejtőiről, több szép példányban gyűjtém.

War bisher nur aus Nied. Oesterreich bekannt, doch kommt sie innerhalb des Verbr.-Bezirkes der *P. grandis* u. *nigricans* auch bei uns vor. Ich habe sie um Budapest auf dem Farkashegy und den Dolomithängen der budaörsi und Csiker Berge in mehreren schönen Exemplaren gesammelt.

c) *Pulsatillae minores*. — *Kisebb Kőköresinek*.

6. *Pulsatilla Zichyi* Schur. Ö. B. Z. XIII. 317 (1863). *Zichy Kőköresinje*.

[*Anemone pratensis* HAZSL. észak magy. füv. (1864) 141 — non L. — *A. pratensis* var. a) et var. *flavescens* HAZSL. magy. füv. (1872) 163.]

Ezt a nevezetes növényfajt, mely az *A. pratensis* L. és *A. nigricans* közep képződése, — legelsőbb Zichy gróf gyűjté (SCHUR szerint l. c.) Szöny mellett a Harkályerdő homokos tisztásain. Később én megtaláltam Nyíregyháza homokos erdeinek tisztásain, majd HAZSLINSZKY közlé (l. c. 163) Debreczen homokos erdeinek területéről; majd legújabbán Isaszeg erdeinek homokos buczkás legelőin akadtam rá. Ekkor jöttem aztán rá, a HAZSLINSZKY diagnózisai, meg a növényföldrajzi utmutatások nyomán, hogy az

Diese merkwürdige Art, welche eine Mittelstellung zw. *A. pratensis* L. u. *A. nigricans* einnimmt, hat zuerst GRAF ZICHY in sandigen Lichtungen des Waldes Harkály bei Szöny entdeckt (SCHUR l. c.). Später hat sie HAZSL. in sandigen Wäldern bei Debreczen und ich in sandigen Waldlichtungen bei Nyíregyháza, neuerdings aber auch bei Isaszeg gefunden. Ich bin schon damals nach HAZSL.'s Diagnose u. der geogr. Verbr. dieser Art daraufgekommen, dass die von HAZSL. (l. c. 141) auf der Hegyalja u.

az *A. pratensis*, a melyet HAZSLINSZKY (l. c. 141) a Hegyaljáról. névszerint *Sárospatak* és *Tolcsva* környékéről jelez, nem lehet egyéb, mint *Pulsatilla Zichyi*. Hiszen Nyiregyháza éppen a Hegyalja, a *Tokaji-hegy* alatt fekszik; a nyiregyházi *Pulsatilla Zichyi* nem lehet más, mint a Tokaj hegyét környező Tolcsva vidékéé. E növény virágainak leple cylindricus, porzói is olyanok, mint az *Anemone pratensis* L. Koch syn. diagnosisa jelzi: ámde virága nagyobb mint az észak vidéki *Anemone pratensis* L.-é, és virága színe többnyire verhenyes és töleveleinek sallangjai — keskenyek ugyan — de rendkívül hosszabbak a skandináv típusos *Anemone pratensis* töleveleinek sallangjainál. — Hihető, hogy synonymája e növénynek az a növény is, a melyet SCHUR *Pulsatilla pratensis* var. *chlorantha*-nak nevez. (SCHUR phytogr. mitth 24.).

zw. aus der Umgeb. v. Sárospatak u. Tolcsva angegebene *P. pratensis* nichts anderes sein kann als *P. Zichyi*. Die Hegyalja liegt ja eben unter dem Tokayer Berge und die nyiregyházer *P. Zichyi* kann auch nicht verschieden sein von der Pfl. von Tolcsva, welche dem Gebiete der Tokayer Berges angehört. Die Blütenhülle dieser Art ist cylindrisch, die Staubfäden gleichen jenen der *Anemone pratensis* L. (KOCH., Syn.), doch sind die Blüten grösser und ihre Farbe meist rötlich: die Endzipfel der Grundblätter sind schmal und viel länger als jene der skandinavischen *A. pratensis*. Ein wahrscheinliches Synonym dieser Pfl. ist *P. prat.* var. *chlorantha* SCHUR Phyt. Mitth. 24.

7. *Pulsatilla nigricans* Störk (1771.) — *Feketélő Kököresin.*

Bécs környéke az eredeti lelőhelye, de onnan felterjed a Morvamezőre és terjedésköre közepét itt éri el nálunk, Pannoniában, a Középduna mellékein. Közöséges Budapest vidékén, de innenől kezdve leterjed Pannoniában Vasmegyéig és Baranyamegyéig (Hosszúhetény, Harsány!)

Ihr Originalstandort ist Wien, von dort erstreckt sich ihr Verbr.-Bezirk bis Mähren; das Centrum desselben ist aber bei uns in Pannonien am mittleren Laufe der Donau. In der Umgeb. von Budapest ist sie häufig und erstreckt sich bis zum Comitate Vas und Baranya (Hosszúhetény, Harsány!)

(Occurrit rarissime quam f) *albiflorens*, item quam f) *tardiflorens*, e. g. in praediis *Rákos* ad Budapest.)

8. *Pulsatilla montana* (Hoppe) Reichb. — *Hegyvidéki Kököresin.*

[*Anemone pratensis* Auct. Fiumensium et Croaticorum. — *Pulsatilla nigricans* SIMK. erd flor. pro parte.]

Délvidéki növény, a mely Fiume vidékétől kezdve a Kulpa és Száva mellékein sok helyt előfordul: azután pedig Erdély flórájának, Bihar és Aradmegye flórájának számos helyét jellemzi.

Eine südliche Pflanze, welche von Fiume angefangen an vielen Orten im Gebiete der Save und der Kulpa vorkommt, sie charakterisiert auch viele Oertlichkeiten der Flora von Siebenbürgen, des Com. Bihar u. Arad.

(Occurrit rarissime quam f) *fuscoflorens*, e. g. ad Kolozsvár in declivibus, *Elővölgy* nominatis.)

9. **Pulsatilla Jankae** P. Schultz *sub Anemone*. — *Janka Kököresinje*.

A szövegben már előbb mondtak szerint a Mezőség növénye. Terem pl. Kolozsvárt és Szent-Gotthárdon.

Nach den im Texte Erwähnten ist es eine Pflanze der Mezőség Sie wächst z. B. bei Kolozsvár! und Szent-Gotthárd.

10. **Pulsatilla australis** [Heuff. En plant. p. 6. (1858) pro var.]. — *Délvidéki Kököresin*.

[*Pulsatilla vulgaris* v. *alpigena* SCHUR. en (1866) 5. — *Pulsatilla alpigena* SCHUR. phyt. Mittheilung. (1876) 24. — *Pulsatilla balkana* VEL. fl. bulg. 637 (1891). — *Pulsatilla vulgaris* et *grandis* SIMK. enum. fl. trans. p. 40. — *Pulsatilla vernalis* BAUMG. en. II. 109. — *Anemone Pulsatilla* SCHLOSS-VUK; Neilr. veget. croat. (1868) p. 167.].

Balkán hegyvidéki subtilis növényfaj, a melynek terjedése már Zágráb vidékén kezdődik, a Dölduna mentén folytatódik és hazánkban Erdélynek immár jelzett területein végződik.

Ein subtile Art der Balkanländer. deren Verbr.-Bezirk. schon bei Zagreb beginnt, sich dann längs dem südl. Laufe der Donau fortsetzt und sich anderseits wieder bis zu den erwähnten siebenbürg. Standorten erstreckt.

Fritillaria Degeniana nov. sp.

Irta: Wagner János. (Arad.)

Egy színes táblával.

Magyarország flórájában jelentékeny szerepe van a puszták növényzetének. A puszták legérdekesebb része a homokbuczkák tájéka és ezek közt ismét a legtanulságosabb, különlegességekben leggazdagabb a temesi kinstári homokpuszta vagy délmagyarországi homoksivatag. Egy évszázad óta alig volt hazánkban botanikusa, ki ezen rendkívül érdekes vidéknek egyik-másik részét be nem járta volna. Ez a 36 km. hosszú és 11 km. széles homokpuszta azonban úgy talajának minőségében, szerkezetében (a szemek

ZOBODAT - www.zobodat.at

Zoologisch-Botanische Datenbank/Zoological-Botanical Database

Digitale Literatur/Digital Literature

Zeitschrift/Journal: [Ungarische Botanische Blätter](#)

Jahr/Year: 1906

Band/Volume: [5](#)

Autor(en)/Author(s): Simonkai Lajos [Ludwig]

Artikel/Article: [Magyarország Kökörcsinéi. \(Pulsatillae Regni-hungarici.\)
169-182](#)